

มะบัวต พืธีกรรมการสื่อสารกับดวงวิญญาณ
ของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร¹
Mamuat: Ritual Communication with the Sacred
Spirit of Thai Khmer People in Thailand

ยโสธารา ศิริภาพระภากร² เกริกวุฒิ กันเที่ยง³ พระครูสาธุกิจโกศล⁴ สุริยา คลังฤทธิ์⁵
เฉลิมเกียรติ แก้วหอม⁶

Yasothara Siripaprapagon, Kroekwut Kanthiang, Sathukidkoston
Suriya Klangrit and Chalermkiat Kaewhorm

¹ บทความนี้เป็นบทความวิชาการ

² รองผู้อำนวยการสำนักงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ อีเมล, dr.yasothara@gmail.com

³ อาจารย์ ประจำวิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อีเมล, Kroekwut.k@rmuts.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ อีเมล, Sathukid05@gmail.com.

⁵ นักวิชาการอิสระ, missuniverse5000@yahoo.com

⁶ นักวิจัยอิสระ, sukanarat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องมะม่วงด พืชกรรมการสื่อสารกับดวงวิญญาณของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร เพื่อนำเสนอพิธีกรรมมะม่วงดของกลุ่มชาวไทยเขมร เป็นความเชื่อเฉพาะของกลุ่มชาวไทยเขมรที่ตกทอดจากบรรพบุรุษแต่โบราณ เป็นพิธีกรรมการสื่อสารดวงวิญญาณของบรรพบุรุษและดวงวิญญาณอื่นๆ พร้อมกันนั้นจุดประสงค์ก็เพื่อการบำบัดรักษา พยาบาล การทำนายและขอการคุ้มครองจากอำนาจดวงวิญญาณหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมมะม่วงด (การสื่อสารกับดวงวิญญาณ) ที่เกิดจากฐานคติความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ และมีความโดดเด่นอย่างหนึ่งของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการของพิธีกรรมที่มีองค์ประกอบและขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายเขมร

คำสำคัญ: พิธีกรรม (การสื่อสารกับดวงวิญญาณ), มะม่วงด, กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร

Abstract

This article studies the Mamuat ritual (spirit communication) among Thai-Khmer people in Thailand, a traditional belief passed down by Khmer ancestors to communize with the sacred spirit and other healing spirits. The ritual's purpose is to treat and diagnose causes of illness and request protection from supernatural powers of the holy spirit, based on traditional beliefs of the Khmer people. The culturally disfranchised identity of the Khmer people in a specific area and ethnic group are shown by ritual procedure, steps methods, and processes to be an endemic part of the ethnic cultural identity of Thai Khmer people.

Keywords: Mamuat, Ritual communication with the holy spirit, Thai Khmer people

บทนำ

พิธีกรรมมะม่วงัด เป็นความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของบรรพบุรุษและดวงวิญญาณอื่น ๆ เชื่อกันว่าพิธีกรรมมะม่วงัดนี้เป็นการบำบัดและรักษาแบบพิธีกรรม และพยาบาล ทำนายน และขอการคุ้มครองรักษาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ตามคติความเชื่อแบบชาวบ้านท้องถิ่นในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ถือเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นหนึ่งเดียวในเขตพื้นที่การศึกษาแห่งนี้และเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบเขมรท้องถิ่น โดยมีรูปแบบของพิธีกรรมจะเป็นแบบความเฉพาะ ที่มีองค์ประกอบ ขั้นตอน กระบวนการในพิธีกรรม มักมีความสำคัญและเป็นแบบแผนที่น่าสนใจ ควรทำการศึกษาเพื่อให้เป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดจากการศึกษานี้ เพื่อให้และสามารถเห็นภาพได้อย่างชัดเจนมากขึ้น กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรมักให้ความเชื่อถือต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ และดวงวิญญาณในรูปแบบต่าง ๆ มักให้ความเชื่อว่าวิญญาณทั้งหลายจะสถิตตามอากาศ และตามพื้นดิน และสิ่งของตามถนนหนทาง และรูปเคารพ ตามต้นไม้ใหญ่ และก้อนหิน กับจอมปลวก (คณะกรรมการกองตำรากรมการศาสนา, 2527, 169) อาจกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นที่พักพิงทางจิตใจของกลุ่มชนในอดีตที่ยังมีการผสมผสานมาแต่โบราณ โดยพัฒนาการจากศาสนาโบราณ ต่อมาพัฒนาและรับมาจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน แต่ความเชื่อแบบวิถีชาวบ้านก็ยังปรากฏในทุกที่ของประเทศไทยและทั่วโลก เพราะสิ่งเหล่านี้ยังเป็นที่พึ่งพิงและให้ความสำคัญในฐานะสิ่งเคารพที่มีต่ออำนาจดวงวิญญาณและความเชื่อถือว่าทุกพื้นที่ที่มีดวงวิญญาณครองกับทั้งสามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ (คณะกรรมการกองตำรากรมการศาสนา, 2527, 170) การนับถือภูตผีวิญญาณและเทวดาของชาวชนบทในสังคมชาวไทยเชื้อสายเขมร มีวิถีชีวิตที่ผู้คนได้ถือเป็นระบบความเชื่อหนึ่ง

ที่หยั่งรากไว้อย่างเหนียวแน่นในสังคมที่แสดงออกถึงความเคารพ และความ
 นอบน้อมที่ตนมีต่อกฎศีลวิญญูณและเทวดา มีพิธีกรรมและความเชื่อหนึ่ง
 ของชาวไทยเชื้อสายเขมร คือ พิธีมะม่วงดำ คำว่า มะม่วงดำ เป็นภาษาเขมร
 เขมรสุรินทร์ หมายถึง การเข้าทรงหรือพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญูณเป็นพิธี
 ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร ทั้งยังเป็นพิธีกรรมเพื่อการไหว้ครู และ
 เป็นการรักษาผู้ป่วยที่ไม่สามารถหาสาเหตุของการป่วยได้ซึ่งมักเชื่อกันว่า
 ผู้ป่วยถูกคุณไสย และถูกกระทำจากอำนาจสิ่งเร้นลับหรือเชื่อว่ามีดวงวิญญูณ
 ร้ายเข้าสิง รวมทั้งเหตุการณ์อื่น ๆ ที่ไม่สามารถอธิบายได้ หมู่ญาติพี่น้องของ
 ผู้ป่วยจะเชิญครูมะม่วงดำ มาทำการประกอบพิธีกรรมเจิมมะม่วงดำ เพื่อเชื่อมต่อกับ
 โลกของดวงวิญญูณอีกมิติหนึ่งด้วยการเชิญกฎศีลวิญญูณหรือเทวดา
 มาเข้าทรงและพูดคุยผ่านร่างทรงเพื่อสอบถามถึงสาเหตุแห่งการเจ็บป่วย
 ถ้ามถึงสิ่งที่ผู้ป่วยได้ทำการล่วงเกินทั้งที่เจตนาและไม่เจตนาและถามถึง
 สิ่งที่ถูกผีดวงวิญญูณและเทวดาต้องการ แต่ละครึ่งที่มีพิธีกรรมเกิดขึ้น
 หมู่ญาติพี่น้องตลอดจนมิตรสหายก็มาร่วมพิธีกรรมกันอย่างคับคั่งเพื่อให้
 กำลังใจและแสดงความเอื้ออาทรต่อกัน (พระมหาวิศักดิ์ ใครบุตรม, 2544,
 45) พิธีกรรมมะม่วงดำจึงมีบทบาทที่สำคัญมากต่อกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร
 ด้วยความสำคัญ ที่มา ฐานคติ ที่มีต่อพิธีกรรมนี้เองจึงสร้างความน่าสนใจที่
 จะศึกษา และยังเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นที่รับช่วงกันมาหลายรุ่น
 จนมาถึงรุ่นปัจจุบัน ความเชื่อและพิธีกรรมนี้ก็ยังคงอยู่ในปัจจุบัน จาก
 ความสำคัญในยุคสมัยในปัจจุบันคนยุคใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องนี้
 เท่าที่ควร และอาจคิดว่าเป็นเรื่องไร้สาระ และเป็นความเชื่อแบบเก่าๆ
 จึงไม่ได้ทำการศึกษาเท่าที่ควร จึงไม่ทราบเลยว่า ความเชื่อและพิธีกรรมมะม่วงดำ
 ของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร มีความสำคัญอย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร
 และเหตุใดจึงจัดพิธีกรรมนี้ขึ้น มีบทบาทหน้าที่อย่างไรต่อชุมชน สังคม
 กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงต้องการที่จะศึกษา เป็นการ

ศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ของ
ความเชื่อ ทั้งยังมีพื้นที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชา และมีภาษา การแต่งกาย
วิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน สิ่งเหล่านี้ได้มีการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทาง
ความเชื่อมาแต่โบราณ จึงเป็นความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาเพื่อพัฒนา
ต่อยอดในด้านต่าง ๆ ต่อไปได้

ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร

บริบททั่วไปของจังหวัดสุรินทร์มีภาษาที่มีอัตลักษณ์ประจำ
ท้องถิ่นที่สามารถให้ความสำคัญในด้านต่าง ดังนี้ (1) มีกลุ่มที่พูดภาษาเขมร
เป็นภาษาพื้นเมือง แต่จะเพี้ยนจากเขมรกัมพูชาไปบ้าง และเป็นกลุ่มที่
มีประชากรที่มากที่สุด อาศัยในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอปราสาท
อำเภอกาบเชิง อำเภอสังขะ อำเภอท่าตูม และอำเภอลำดวน (2) มีกลุ่ม
ที่พูดภาษาลาวเป็นภาษาพื้นเมือง ส่วนใหญ่อยู่อำเภอรัตนบุรี อำเภอสนม
อำเภอชุมพลบุรี กลุ่มภาษานี้มีมากเป็นลำดับที่สอง (3) กลุ่มที่พูดภาษากูย
(ส่วย) เป็นภาษาพื้นบ้าน มีน้อยกว่าสองกลุ่มที่กล่าวมาแล้ว ส่วนใหญ่อยู่อำเภอ
ศีขรภูมิ อำเภอสำโรงทาบ อำเภอสังขะ เนื่องจากประชาชนจังหวัดสุรินทร์
ส่วนใหญ่พูดภาษาเขมร ดังนั้น ประเพณีวัฒนธรรมทั้งหลายจึงเป็นกลุ่มที่
พูดภาษาเขมรมากที่สุดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์ (วิลาสินี
ศรีนุเคราะห์, 2543, 27)

วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่น สถานที่ทางวัฒนธรรม
ที่สำคัญและมีชื่อเสียงในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ วัดบูรพาราม เป็นที่ประดิษฐาน
หลวงพ่อบุญรอด (ประจักษ์) เป็นพระพุทธรูปโบราณที่ให้ความเคารพนับถือมาก
นอกจากนั้นยังมีปราสาทหินที่สร้างในอารยธรรมขอมโบราณ ได้แก่ ปราสาท
เมืองที ปราสาทข่างปี ปราสาทตาควาย ปราสาทตาเมือนธม ปราสาท
ยายเหงา ปราสาทภูมิโปน ปราสาทหมื่นชัย ปราสาทบ้านไพล ปราสาทก้งแฉน

ปราสาทจอมพระ ปราสาทตาเมือนตุ๊ และที่ปรากฏในอำเภออื่นๆ อีกมากมาย มีสถาบันการศึกษาระดับวิทยาลัย 13 แห่ง นอกจากนั้นก็เป็นสถาบันที่สังกัด กรมอาชีวศึกษา โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีสำคัญในรอบปีของจังหวัด สุรินทร์ คือ ประเพณีขึ้นเขาสวาย ประเพณีแซนโฎนตา บุญบั้งไฟบวช ประเพณีรำบวงสรวงพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง ประเพณี แซนปะกำช้าง และงานช้างจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

ศิลปะการแสดงของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรที่สำคัญ ได้แก่ เจริญ หมายถึง การร้อง ซึ่งมีหลายชนิด เช่น เจริญนอระแวง เป็นเพลง ร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ต่างฝ่ายมีบทร้องนำจากนั้นลูกคู่ จะร้องรับ หลังจากแม่เพลงแต่ละฝ่ายร้องจบแล้ว เจริญชั้นตุ้จ หรือการ เล่นเจริญตกเบ็ดมักเล่นในงานมงคลต่างๆ เป็นการร้องเพลงเกี้ยวผู้หญิง ฝ่ายชายจะมีเบ็ดสำหรับเกี้ยวขนมและอาหารไปให้ผู้หญิงที่ตนหมายปอง ในขณะที่ขับเจริญแล้วหย่อนเบ็ดที่ติดขนมไว้ตรงหน้าหญิงสาว ถ้าผู้หญิงเฉยก็แปลว่า เบ็ดไม่ติด หญิงไม่สนใจ แต่ถ้าผู้หญิงรับขนมจากเบ็ด แปลว่าสนใจชายหนุ่ม นอกจากนั้นยังมีเจริญเบริน เจริญบังนา เจริญรอบเกย เจริญตรัว เจริญจำเปย เจริญจรวง (วิลาสินี ศรีนุเคราะห์, 2543, 28) และเรือมอันเร หรือ โลดอันเร ซึ่งหมายถึง การรำสาก หรือ เต้นสาก ซึ่งมีอุปกรณ์ประกอบในการรำ คือ สากคู่ และไม้รอง 1 คู่ มีดนตรี กันตรึมประกอบด้วย ผู้รำจะรำไปตามจังหวะ เรือมตรต หรือ เรือมตรุต เป็นการละเล่นในวันตรุษสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นงานขึ้นปีใหม่ ผู้เล่นมีหัวหน้า ตรุต จะพาคณะเรือมตรูตร้องรำเริงแกล้งกันไปตามบ้านเรือน ต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมทำบุญโดยการบริจาคจตุปัจจัย เครื่องไทยทาน เพื่อนำไปทำบุญที่วัด ในด้านกันตรึมเป็นชื่อวงดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ แต่เดิมใช้เล่นประกอบในการบวงสรวงเวลาทรงเจ้าเข้าผีของชาวไทยเชื้อสาย

เขมรในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ การเล่นเพลงพื้นบ้านกันตรึม แต่เดิมเจ้าภาพในงานจะจัดให้วงกันตรึมเล่นบนบ้าน โดยมีแขกนั่งล้อมฟังอยู่ข้างๆ ต่อมา มีการปลูกโรงพิธีขึ้นสูงปล่อยให้ทั้ง 4 ด้าน ผู้ดูจะดูได้รอบๆ เวที นักดนตรีจะนั่งเป็นวงที่พื้นเวที ส่วนนักร้องจะยืนร้องและรำประกอบทำนอง สลับกันชาย หญิง เป็นคู่ๆ หรือ ชาย 1 คนร้องได้ตอบกับนักร้องหญิง 2 คน แล้วแต่ทำนองเพลงว่านักดนตรีจะขึ้นทำนองไหน มักจะคิดกลอนให้เหมาะสมกับงานที่เล่นหรือใช้บทร้องเก่าๆ ที่จำกันมา ในส่วนอาลัย เป็นเพลงของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ใช้ร้องได้ตอบเชิงเกี่ยวพาราสีระหว่างชาย หญิง มีซอด้วง ซออู้ โทน ฉิ่ง ฉาบและกรับเป็นเครื่องดนตรีประกอบ เพลงอาลัยเป็นเพลงที่ได้มาจากประเทศกัมพูชาในสมัยสงครามอินโดจีน ปัจจุบันนี้ใช้เล่นเป็นบทเบ็ดเตล็ดในวงกันตรึม จากการศึกษาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์ จะเห็นได้ว่าเมืองสุรินทร์ในอดีตน่าจะเป็นเมืองหน้าด่าน ในการที่ข้ามเทือกเขาพนมดงรัก หรือ ดงແຮກ สุนทรคม และคงจะได้มีการปรับปรุงบ้านเมืองให้ดีขึ้นเพราะเมื่อพิจารณาถึงการสร้างเมืองสุรินทร์ที่ประกอบด้วยกำแพงดินเป็นชั้นๆ และคูน้ำล้อมรอบตัวเมืองในสมัยโบราณ ซึ่งมีเครื่องจักรกลหรือเครื่องทุ่นแรงเช่นในปัจจุบันแล้วคงต้องใช้คนจำนวนมากและใช้ระยะเวลาในการสร้างนานพอสมควร จึงจะสำเร็จ ในปัจจุบันสภาพกำแพงเมืองสุรินทร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจนแทบจะไม่มีเหลือไว้แล้ว ถนนภายใต้ตัวเมืองแต่เดิมมีสภาพเป็นทางเกวียนคดเคี้ยวไปตามคุ่มบ้านต่างๆ ปัจจุบันนี้ได้มีการสร้างถนนใหม่ เช่น ถนนธนสาร สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2434 โดยเอาชื่อของหลวงธนสารซึ่งเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองสุรินทร์ ใช้เป็นชื่อถนนเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์นี้จึงเป็นดินแดนที่พำนักของอาณาจักรขอมโบราณ เพราะกำแพงดินเป็นชั้นๆ มีคูน้ำล้อมรอบตัวเมืองตลอดจนโบราณสถานเก่าแก่ เช่น ปราสาทหินเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญ ต่อมาจึงมีชาวไทยภูยก-่วย

ได้อพยพเข้ามาในดินแดนแห่งนี้ ภายหลังมีชาวเขมรจากกัมพูชาอพยพหนีภัยสงครามมาอยู่ทำให้อำเภอเมืองสุรินทร์มีภาษาพูดและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ จังหวัดสุรินทร์จึงเป็นแหล่งอารยธรรมอันเก่าแก่ที่น่า ทำการศึกษาอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย

พิธีกรรมมะม่วงตของชาวไทยเชื้อสายเขมร

ความเชื่อและพิธีกรรมมะม่วงตของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นประเพณีตามรูปแบบวัฒนธรรมทางความเชื่อและนับถือมาเป็นเวลาช้านาน และได้รับการสืบทอดจากตระกูล ตามเชื้อสายของตระกูล ตามความเชื่อในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้จะถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความเชื่อถือว่าเป็นของรักษาประจำตระกูลของตนเองและครอบครัว จะได้อยู่เย็นเป็นสุขได้นั้นในส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูและเช่นไหว้ด้วย มีฐานคติความเชื่อด้านดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเชื่อว่าเมื่อปฏิบัติดี เช่นไหว้ดี จะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่อในวัฒนธรรมเขมรนั้นพิธีกรรมมะม่วงตเป็นพิธีในการสื่อสารถึงดวงวิญญาณหรือสิ่งที่เหนือธรรมชาติอาจเป็นเทพ เทวดาก็ได้ ในพิธีกรรมจะมีรูปแบบ ระเบียบ ขั้นตอน อุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรม องค์ประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมต้องประกอบด้วย ครัวมะม่วงต (ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม) ผู้เข้าร่วม ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย (กรณีใช้พิธีกรรมในการบำบัดรักษาผู้ป่วย) ในพิธีกรรมมีการพยากรณ์ และทำนายทายทัก และบำบัดรักษาและการขอขมาแก่ผู้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้รับรู้การขอขมากรรมของตนเองและลูกหลานจะได้อยู่เย็นเป็นสุข หมอมะม่วงตจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธี และสามารถอยู่ในฐานะผู้เป็นร่างทรงที่สามารถสื่อสารกับดวงวิญญาณในลักษณะต่างๆ ได้ ผู้ที่จะมาเป็นครัวมะม่วงต จะต้องมีความชำนาญ รู้ระเบียบ ขั้นตอน ภาษา การขับร้อง การรักษา การทำนายทายทัก การร่ายรำ และ

ความชำนาญที่จะรักษาผู้คนที่เจ็บป่วย โดยมากมักหาสาเหตุไม่ได้จากทางวิทยาศาสตร์และไม่พบสาเหตุ มักหาทางเลือกแบบวิถีทางความเชื่อทางพิธีกรรมบำบัด และความสามารถที่จะรู้อนาคต รู้ความเป็นไปของชีวิตในมิติบางอย่าง หรืออาจมีความรู้พิเศษ ความสามารถพิเศษ ได้สัมผัสกับแม่หมอบที่ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มีจำนวน 3 คน ทั้งสามคนนี้เป็นที่รู้จัก เป็นคนเก่าแก่ประจำชุมชน ได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นเก่าที่ได้ตายไปแล้วที่รับปฏิบัติมา มีความรู้ความเข้าใจในระเบียบการพิธี และการแนะนำในการปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตามจารีต และการประพาดบางข้อที่เป็นความเฉพาะด้วย และข้อปฏิบัติในเรื่องศีลธรรมความดีงามตามหลักการทางพระพุทธศาสนา และพ่อหมอ แม่หมอบมักเรียกเป็นภาษาถิ่นว่า กรูโหม มีความหมายว่า อาจารย์ใหญ่ หรือ ครูใหญ่ เป็นต้น จะมีการปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในคำสอน และการปฏิบัติตนโดยมากมักเป็นด้านคำพูด และอาหารการกิน และมารยาททางสังคม เป็นต้น วัฒนธรรมเขมรชนบทจะให้ความเคารพในตัวครูมะม่วงนี้มากเพราะเป็นที่พึ่งได้และเป็นผู้ที่มีศีลธรรมที่ดีงาม

ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมร

พัฒนาการ “ความเชื่อ” มนุษย์ต่อมาก็มีความหวาดกลัวเรื่องดวงวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งความเชื่อแยกออกเป็นสองลักษณะ คือ ความเชื่อแบบดั้งเดิมที่คนในชุมชนถืออยู่และความเชื่อที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนทางการสื่อสารทางวัฒนธรรมกับคนกลุ่มอื่น สำหรับความเชื่อในเมืองสุรินทร์ที่สำคัญ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี (คะโม้ย) ภาษาเขมร (คแมร์) สุรินทร์ คะโม้ย แปลว่า ผี ความเชื่อเรื่องครูกำเนิด (กรูกัมเนิต) กรูกำเนิด ภาษาท้องถิ่นเขมร แปลว่า ครูผู้ให้กำเนิด เทวดาประจำตน เทวดาที่รักษาตน และความเชื่อเรื่องขวัญ (เฮาปริง) เฮาปริง เป็นภาษาถิ่นเขมรสุรินทร์ แปลว่า ขวัญ ที่อยู่ประจำตน

ในความเชื่อคือการยอมรับนับถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ (ศิริพร สุขเมธารัตน์, 2554, 339) เชื่อว่าสรรพสิ่งมีดวงวิญญาณครองแม้แต่มนุษย์ก็ยังมีดวงวิญญาณ (พระครูปทุมสังฆการ (สุพรรณ วิฑิตปณฺเฑ), 2556, 244) ความเชื่อเรื่องเทพประจำศีรชะ (กรูกำเนิด) จะเกี่ยวข้องกับการเกิดของคนตั้งแต่การปฏิสนธิอยู่ในครรภ์ของมารดาการเกิดของคนจึงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับ “บุญคุณ” ทั้งของผี หมอตำแยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมอยู่ในความเชื่อเรื่องครูกำเนิด ได้แก่ ผีกำเนิด (มนายเดิม) หมอตำแย (จอมป) และขันนุชาครูกำเนิด (จอมกรูกัมเนิด) ครูกำเนิดหรือขันของรักษา มีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมมะม่วงตกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรเป็นอย่างมาก มีความเชื่อว่าขันครูเปรียบเสมือนที่สถิตของเทวดาผู้คุ้มครองบุคคลที่เป็นเจ้าของ (นางอวย จาบประโคน, 5 กุมภาพันธ์ 2563)

ความเชื่อเรื่องเคราะห์ ภาษาเขมรพื้นถิ่น (คแมร์) เรียกว่า “กร๊วะ” ภาษาเขมรสุรินทร์ แปลว่าเคราะห์ ในความเชื่อเรื่องการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ภาษาเขมร (คแมร์) ว่า แก-กร๊วะ แปลว่า โดยคำว่า “แก” แปลว่า แก่หรือทำให้หาย ส่วนคำว่า “กร๊วะ” แปลว่า เคราะห์ เหตุที่เกิดกับบุคคล ดังนั้น คำว่า “แก – กร๊วะ” จึงหมายถึง การสะเดาะเคราะห์ คือ แก่ให้เคราะห์หายหรือเบาบางลง หรือการปัดเป่าสิ่งไม่ดีต่างๆ ทำให้ชีวิตดีขึ้น สาเหตุของการมีเคราะห์ตามคติความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมร (มงกุฎ แก่นเดียว, 2548, 49-51) มีฐานคติที่เกิดจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้ คือ (1) ความเจ็บป่วย ตำราเขมรเรียกว่า ถักัด คือ ความเจ็บป่วยอันเกิดจากอำนาจที่กระทำจากภูตผีและดวงวิญญาณ เช่น ผีป่า กระสือ กระหัง หรือดวงวิญญาณต่างๆ ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว และผิดครู (เข้าะ-กรู) ถูกคุณไสย เครื่องรางของขลัง เช่น งาเขี้ยวสัตว์ แหวนหินสำริดหัวแตกร้าว มีบ่อน้ำให้โทษ จอมปลวกให้โทษ เป็นต้น จักมีอาการกระสับกระส่าย วิดกกังวล นอนไม่ใคร่หลับ หลับก็ละเมอเพ้อพก

และมีอาการปวดศีรษะอย่างรุนแรงโดยไม่มีสาเหตุ (2) เกิดปัญหาครอบครัว เช่น ญาติพี่น้องทะเลาะกันวิวาทกัน ผัวเมียมีปากเสียงกันบ่อยครั้ง ขุ่นข้องหมองใจกัน พ่อแม่พูดอะไรลูกหลานไม่เชื่อ ไม่มีความปรองดองกัน มีเรื่องทุกข์ร้อนกันไม่ได้นอนไม่หลับ (3) เกิดคดีความไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย (4) ตกที่นั่งร้าย อาจจะพ้นจากหน้าที่การงานต้องเสื่อมยศเสื่อมศักดิ์ (5) การเดินทางไกล เช่น ไปเป็นทหาร ไปหางานทำต่างถิ่น ลักษณะเช่นนี้ เมื่อกลับมาถึงบ้านมักจะมีพิธีกรรมสะเดาเคราะห์ให้ และเชื่อว่าจะสามารถปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้ เป็นต้น

ความเชื่อและพิธีกรรมมะม่วง

ตามความเชื่อและพิธีกรรม สามารถอธิบายถึงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคลในสังคม ชุมชน ที่แสดงออกในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์โดยแบ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตและพิธีกรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตจะเป็นพิธีกรรมที่มุ่งความเจริญรุ่งเรืองต่อชีวิตโดยตรง มุ่งที่จะบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีฤทธิ์เดชบันดาลให้ความคุ้มครองดูแลปกป้องรักษาให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีสิ่งชั่วร้ายมารบกวนให้เกิดภัยอันตราย ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์มีอายุยืนรวมทั้งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ (ศิริพร สุขเมธรัตน์, 2535, 400) ความเชื่อในการเข้าทรงของชาวไทยเชื้อสายเขมร จากการสัมภาษณ์ได้กล่าวว่า (พระธรรมโมลี, 15 พฤษภาคม, 2563) ได้กล่าวถึงความเชื่อและพิธีกรรมมะม่วงของชาวเขมรถิ่นไทย ว่า“...คนเขมรสุรินทร์ถิ่นนี้เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีการนับถือในเรื่องอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ปราภภูมิปราสาทราชวังเก่าแก่ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้นับถือมากในเรื่องของรักษาที่เรียกว่า ครูกำเนิด และมีการเลี้ยงของรักษาหรือพิธีกรรมไหว้ครู “สิ่งมะม่วง” เพื่อเป็นการไหว้โดยผ่านพิธีกรรมที่ประกอบด้วยคนทรง (ครู) ผู้ร่วมในพิธีกรรม

หรือร่วมทรงด้วย ทุกคนที่เข้าร่วมนั้นโดยส่วนมากเป็นผู้ที่นับถือและสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ทุกวันก็ยังมีการทำพิธีกรรมนี้อยู่...” “...ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรนี้เชื่อและนับถือถึงการจัดตกแต่งขันครู (จวมกฐ) ให้เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณหรือเทวดาที่มารักษาตัวของคนที่เข้าทรงมะมั่วต คนในจังหวัดสุรินทร์จะมีคุณลักษณะแบบนี้เยอะมาก ได้มีการรวมกลุ่มกันจัดพิธีกรรมที่เรียกว่าพิธีกรรมมะมั่วตขึ้นเพื่อการบูชา” “...ดวงวิญญาณที่รักษานี้มีอยู่จริงยังติดตามรักษาผู้ที่มีความเคารพนับถืออยู่ และจำเป็นที่จะต้องทำการบูชากราบไหว้และถวายเครื่องเซ่นไหว้ทุกปี...” สรุปความได้ว่าความเชื่อในพิธีมะมั่วต เป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณภายนอกมาเข้าทรง ผู้เป็นร่างทรงมีความสำคัญเพื่อการหาสาเหตุที่เกิดขึ้น หรือการบูชาเพื่อให้เกิดความผาสุกแก่ครอบครัวชีวิต ความเป็นอยู่ ฉะนั้นความเชื่อในพิธีกรรมนี้จึงเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในกรณีที่ผู้เจ็บป่วยซึ่งมีการรักษาแล้วแต่รักษาไม่หาย เพื่อการหาทางออกโดยการอาศัยอำนาจเหนือธรรมชาติ

รูปแบบของพิธีกรรมมะมั่วต

มีรูปแบบในการจัดโรงพิธีกรรมด้วยวัสดุที่เป็นเสามาทำเป็นรางขนาดกว้าง 3 เมตรขนาดขึ้นไปทำเป็นชั้นๆ มีทั้งหมด 3 ชั้น อยู่กลางโรงพิธีชั้นบนสุดจะเป็นการวางเครื่องบูชาที่เป็นบายศรี ใช้ดอกหมากมัดไว้เป็นพวงๆ ให้เป็นระย้าลงมา ชั้นที่ 2 ประกอบด้วยเครื่องบูชาที่เป็นสัญลักษณ์ของจวมกฐ และเครื่องบูชาอื่นๆ ที่สำคัญ ชั้นที่ 3 ประกอบด้วยขันน้ำใบใหญ่ 1 ขัน บรรจุน้ำให้เต็ม และมีเครื่องเซ่นไหว้ มีดอกไม้ธูป เทียน ตะเกียงบายศรีถาด บายศรีตัน โดยรอบนอกจะประกอบด้วย ผ้าไหม ไส้หลอดไฟสีต่างๆ เช่น สีแดง สีขาว สีเหลือง สีเขียว สีทอง มีเสื้อผ้าชุดใหม่ที่ใช้สำหรับสวมใส่ ในพิธีกรรม และจะประกอบไปด้วยเครื่องแต่งตัว เช่น กระเจก น้ำหอม แป้ง แป้งฝุ่น ลิปสติก เครื่องประดับ เป็นต้น ในส่วนที่เป็นอาหาร

หวานคาวจะเป็น ข้าวต้มมัด ของหวาน ไข่ต้ม 1 ตัว กล้วยสุก 1 หวี เงินใส่ครู 99 บาท สาเหตุการประกอบพิธีกรรมมะม่วงดเพื่อสื่อกับดววงวิญญานของบรรพบุรุษวิญญานต่าง ๆ ที่เราขอความช่วยเหลือ มีสาเหตุประเด็นหลัก ๆ ได้แก่

1. เพื่อการสื่อสารกับดววงวิญญานและของคำปรึกษาหาทางออกในปัญหาที่เกิดในครอบครัว ญาติหรือผู้ป่วยทางกายที่ต้องนำบำบัดรักษาแล้วแต่ไม่หายหรือการหาสาเหตุต่างๆ ที่เกิดอันเป็นปัญหาชีวิต (เกตุ คำล่อ, 2 มีนาคม 2563)

2. เพื่อการหาสาเหตุ การทำนาย อากาการป่วย ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางแก้ไข (มะลิ โพธิ์เงิน, 15 มกราคม 2563)

3. พิธีกรรมการรักษาผู้ป่วยจะรักษาด้วยการเชิญดววงวิญญานเป็นผู้มาช่วยปิดเป่า ขั้นตอนการรักษา จะรักษาด้วยน้ำมันต์ เป่าคาถาและทำพิธีการสะเดาะเคราะห์ ด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ (เกษ คำล่อ, 2 มีนาคม 2563)

4. การประกอบพิธีกรรมเพื่อการเซ่นไหว้ประจำปี เป็นการเลี้ยงของรักษาประจำปี วาระที่ต้องจัดพิธีกรรมประจำปี (บุญสา คลังฤทธิ์, 2 มีนาคม 2563)

องค์ประกอบพิธีกรรมมะม่วงด

ในด้านองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรม มีดังต่อไปนี้

1) เครื่องดนตรีและเครื่องบูชาเครื่องดนตรี ที่ใช้บรรเลงในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงมะม่วงดจะใช้ดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่เรียกว่าวงปี่พาทย์ การประกอบพิธีกรรมมะม่วงดจะต้องมีการบรรเลง

ดนตรีปี่พาทย์ (พิณเพี้ยต) พื้นบ้านของชาวไทยเชื้อสายเขมรเพื่อเชิญให้ดวงวิญญาณและเทวดามาเข้าถึงในตัวผู้ประกอบพิธีกรรม ตลอดจนบรรเลงเพื่อให้ครุหมอทรงได้รำยาเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน อิ่มเอิบใจและเป็นการบรรเลงเพื่อให้ผีออกจากร่างทรง เป็นต้น (ทองดา คลังฤทธิ์, 15 กันยายน 2563)

2) สถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมะวัต

2.1 การประกอบพิธีกรรมในบ้านเรือน ในกรณีนี้เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อเลี้ยงดูบอกกล่าวของรักษา เช่น ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ

2.2 การประกอบพิธีกรรมนอกอาคารบ้านเรือน มีการจัดปะรำพิธีนอกบ้านเรือน เรียกว่า โรงพิธี เพื่อเป็นที่สะดวกแก่ผู้ที่มาร่วมงานและร่วมพิธีกรรม (ศรี ประทุมแก้ว, 1 มกราคม พ.ศ. 2563)

3) วันเวลาและระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม กำหนด วันเวลา สำหรับระยะเวลาการประกอบพิธีกรรมจะนิยมกระทำในช่วงเดือน 3 ถึงเดือน 6 (เดือนกุมภาพันธ์ ถึง พฤษภาคม) ของทุกปี เพื่อทำการสักการะบูชาครูหรือไหว้ครูและมักเลือกวันอังคารกับวันพฤหัสบดี ถือว่าเป็นวันครูและไม่เช่นไหว้ในวันขึ้นหรือวันแรม 15 ค่ำ ซึ่งเป็นวันที่ถือว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันลงอุโบสถ ห้ามกระทำพิธีกรรมบวงสรวง งดเว้นงานบวงสรวง ในกรณีผู้ป่วยที่มีอาการหนักสามารถยกเว้นให้ทำได้ทุกเดือน แต่เว้นวันพระและช่วงวันเข้าพรรษา เพราะถือว่าเป็นเทศกาล หรือครุวัฏจักรที่ต้องเข้าพรรษาจำศีลเช่นเดียวกัน แต่กรณีจำเป็นมากก็สามารถทำได้แต่ต้องทำพิธีบอกกล่าวหึงบูชาเพื่อขอขมาในส่วนของสถานที่ประกอบพิธีแล้วแต่จะตกลงกันบางครั้งอาจเป็นบ้านของครูผู้เข้าทรงเอง (บุญสา คลังฤทธิ์, 1 มกราคม 2563)

ขั้นตอนและกระบวนการของพิธีกรรม

1. กระบวนการจัดเตรียมก่อนวันประกอบพิธีกรรม ขั้นตอนการจัดเตรียมในการประกอบพิธีกรรมสามารถกล่าวได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้

1.1 การจัดเตรียมด้านบุคคล ในที่นี้หมายถึง กูร และผู้ร่วมที่จะเข้าทรงญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน ดังนั้นเมื่อกำหนด วัน เวลาที่จะประกอบพิธีกรรมเข้าทรงได้แล้วจะมีการแจ้งให้ญาติพี่น้องทราบ จากการวิเคราะห์ในด้านการจัดเตรียมบุคคลนั้นในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร

1.2 การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้วของส่วนในเครื่องประกอบพิธีกรรมด้วย สถานที่ เครื่องเช่นไห้และเครื่องบูชาเครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี ส่วนสถานที่ผู้จัดเตรียมโดยมากเป็นฝ่ายชายที่เดินทางมาก่อนถึงวันงานและลงมือสร้างปะรำพิธีในวันงานตั้งแต่เช้ามีผู้มีผู้เฒ่าเป็นผู้สวดเพื่อขออนุญาตมีภริณีในการสร้างปะรำพิธี และเรือนทวดดา ด้านเครื่องเช่นบูชาส่วนใหญ่จะเป็นงานของฝ่ายหญิงเป็นผู้จัดทำเพราะเป็นงานละเอียดอ่อน เช่น การเย็บบายศรี การจัดทำต้นบายศรีบายศรีถาด เย็บกรวย ทำขนม ข้าวต้ม ข้าวปลาอาหารต่างๆ การจัดเตรียมทำความสะอาดจวมกรูใหม่โดยกรูโหม หรือ อาจารย์ผู้เคยทำมาแต่ก่อนการจัดเตรียมทำความสะอาด ช่างม้า จำลอง ส่วนเครื่องดนตรีหากนักดนตรีไม่ได้ทำขนมมาเองเจ้าภาพจะเป็นผู้แต่งทำเครื่องพิธีบูชาครูของนักดนตรีให้

เครื่องบูชาในพิธีกรรมมะม่วงัด

1. เครื่องบูชาที่จำเป็นในพิธีมะม่วงัด เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดทำขึ้นเพื่อมอบแก่ครู ภริณีครูประกอบพิธีกรรมเองก็จะให้ญาติผู้ใหญ่ที่สุดในที่นั้นเป็นผู้ยกขันบูชาครูถวายแก่ครู อุปกรณ์ต่างๆ ที่จัดทำ คือ (1) ขันใบใหญ่ 1 ใบ ใ้บรรจุอุปกรณ์อื่นๆ ทั้งหมด (2) ขันใบเล็ก 1 ใบ ใส่ข้าวสารจนเต็ม บนข้าวสารปักเทียนไข 1 เล่ม (นิยมใช้เทียนขาว) เมล็ดหมากสุกแห้ง

1 เมล็ดและใบพลู 4 ใบ (3) กรวย 5 ใสดอกดาวเรือง ไม้กรวยละ 1 ดอก จำนวน 5 อัน (4) แป้งฝุ่น 1 ซอง (แป้งนวล โดยนิยมใช้แป้งโกริน) (5) น้ำอบ 1 หลอด (6) เงิน 24 บาท (ตามที่ครุหมอกำหนด (เกต คำละออ, 12 กุมภาพันธ์ 2563)

2. เครื่องบูชา ที่ใช้เป็นตัวเชื่อมหรือสื่อระหว่างวิญญาณกับตัวคนทรง มีส่วนประกอบเช่นเดียวกับเครื่องไหว้ครู จะแตกต่างกันบ้าง เช่น ภาชนะชั้นขนาดเส้นศูนย์กลางประมาณ 8 - 10 นิ้วทั้งนี้เพราะมีความคงทนกว่าเพราะเวลาผีเข้าทรงจะมีอาการสั่นกระแทก จนกว่าผีจะเข้าสิ่งสมบูรณ์ ส่วนประกอบมีดังนี้ (1) ใบพลู 4 ใบ เมล็ดหมากแห้ง 1 เมล็ด น้ำหอม 1 ขวด แป้งฝุ่น 1 ซอง เทียนไขสีขาว 1 เล่ม กรวยกันแหลมปักธูปและดอกไม้ 5 อัน เงิน 12 บาท

3. เครื่องแต่งกายจำพวกเสื้อผ้า รวมถึงเครื่องสำอางค์ต่างๆ เช่น กระຈก แป้ง น้ำหอมหลอด หวี น้ำมันมะกอก ลิปสติค เครื่องประดับข้อมือ ข้อเท้า สร้อยคอ เป็นเครื่องบูชาที่จะถวายให้แก่ครุหมอ และผู้ที่เข้าทรงทุกคน กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรจะนิยมแต่งกายแบ่งเป็นตามอายุ คือ วัยสาวถึงวัยกลางคนจะนุ่งผ้าซิ่น เป็นผ้าไหมในลวดลายต่างๆ ที่ดูสดใสตามวัย ส่วนหญิงวัยกลางคน ถึงวัยชรา จะนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกระเช้ามักนำผ้าขาว ดำ เขียว น้ำตาลใช้สำหรับพาดไหล่ ซึ่งทอขึ้นจากเส้นไหมทำเป็นฝ้ายกดดอก (ลี้ด) เป็นลายดอกพิกุล ผ้าถุงโจงกระเบนเป็นผ้าไหม มีพื้นสีหม่นๆ เช่น น้ำตาล ดำ เขียว ฝ้ายชาย เวลาอยู่บ้านนิยมนุ่งผ้าขาวม้า ไส้รงหรือกางเกงขาถักย สวมเสื้อเชิ้ตสีขาว หรือสีน้ำเงินใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวและนิยมทอผ้าขาวม้าเป็นตารางลายเล็กๆ หลายๆ สี เป็นสีเข้าชุดคาดยกเว้นผ้าถุง สไบ นิยมสีเขียวๆ เช่น ขาว ดำ เขียว หม่น น้ำตาล เป็นต้น ผ้าถุงโจงกระเบน ไส้รง หรือผ้าขาวม้านิยมทอเป็นผ้าควบโดยใช้ด้าย 2 เส้น พันควบก้นก่อนทอ เรียกว่า (จะกะนิว) จะทำให้ผ้ามีลายในตัวเองและหนักกว่า

การเตรียมการ

จากการวิเคราะห์ สิ่งที่ต้องนำเข้าไปในพิธีกรรมมะม่วงดเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลยเป็นเครื่องสำหรับการบูชาครูด้วยส่วนหนึ่งและเป็นเครื่องในการประกอบพิธีกรรมด้วยส่วนหนึ่ง เมื่อเวลาที่ดวงวิญญาณได้มาเข้าทรงนั้นจะตกแต่ง และใช้น้ำหอมเหล่านี้ วัฒนธรรมเขมรมีความละเอียดมากในเรื่องการแต่งกาย แต่งตัวเพื่อให้เกิดความสวยงามและวิจิตรบรรจง ฉะนั้นเราจะได้ยินถึงคนเฒ่าคนแก่ได้พูดว่าแต่งตัวดีเป็นศรีแก่ตัว แต่งตัวไม่ดีไม่เป็นที่นิยมของคน

วิเคราะห์จากเครื่องดนตรีที่บรรเลงเป็นสิ่งที่จำเป็น ในยุคสมัยที่เปลี่ยนไปมีเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามามีส่วนอำนวยความสะดวกและมีทำนองในการบรรเลงที่ถูกจังหวะ หลายคนที่ย้ายมาเอาทำนองตามแผ่นเสียง เพราะจะได้ประหยัดเงินและไม่ต้องรับผิดชอบมากในเรื่องการใช้จ่ายแต่ตามโบราณดั้งเดิมแท้จริงนั้นก็เลือกที่จะใช้คนที่มาบรรเลงซึ่งมีคณะวงดนตรีที่มีทั้งขับร้องและการบรรเลงที่ดูเหมือนจะมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและเป็นดนตรีที่เลือกได้ ในสมัยปัจจุบัน

ขั้นตอนพิธีกรรมมะม่วงด

1. ขั้นตอนการไหว้ครู เริ่มจากครูโทมอาจารย์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม จากการสัมภาษณ์ได้คำนำกล่าวโดยสั้นๆ ดังนี้ เนียมะอ ตัสเสีย เกียเคียเวียตอ อะเรียะเหียะตอ สัมมาสัมพุทธัสเสียะ โอม มะอะอุ สาธุ ขยมชอบกราบบังกุมพุล พระพุทเธียะออง เปริยะเรียร์ เปริยะของ พระดา เมียะดา พระลูกตามหาระไซร์ โอมมะอะอุ เปริยะกรุบาอาร์จารย์ ขอมกราบบังกุมกุโทม จามกุสติดิสะอาด ขยมปูเจียวันทะเนียะ กรูกรอบ เประอองสาธุ เป็นการกล่าวคำบูชาที่ผสมผสานกับภาษาบาลี ภาษาเขมร เป็นสำเนียงท้องถิ่นที่มีการกล่าวในพิธีโดยย่อ

2. ขั้นตอนการเชิญมะม่วง วิเคราะห์คำสอน ด้านร่างกายที่เราครอบครองถ้าไม่มีศีลที่จะควบคุมเราจะต้องไปละเมิดศีลแน่นอน การทำพิธีมะม่วงเหล่านี้เป็นการสื่อสารกับดวงวิญญาณต่างๆ ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ถ้าร่างกายไม่ดี ไม่รักษาศีล และข้อประเพณีที่ดีงาม หรือมีมลทินสิ่งต่างๆ ก็จะไม่เข้ามา เมื่อไม่เข้ามากการทำพิธีกรรมก็ต้องไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะเราต้องการสื่อสารกับดวงวิญญาณเพื่อการหาสมมุติฐานการเจ็บป่วย ต้องเชิญวิญญาณมาทำนาย หรือพยากรณ์ อาจต้องช่วยรักษาด้วยดังนั้น การรักษาศีลของผู้ที่เป็นอาจารย์ใหญ่จำเป็นต้องเป็นตัวอย่าง แบบอย่าง และหน้าที่จะต้องนำพาผู้ร่วมพิธีกรรมเพื่อการสัมฤทธิ์ผล

3. ผู้ร่วมพิธีกรรม บุคคลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นแกนนำที่มาช่วยในการเล่น (สิ่งมะม่วง) พิธีกรรมเป็นส่วนที่สำคัญที่เจ้าภาพต้องเชิญมาเพื่อให้ร่วมในการเซ่นไหว้ครู และขณะเดียวกันการเล่นมะม่วงจะเป็นการเล่นตลอดทั้งคืนจนถึงรุ่งเช้าหรือสว่าง

4. ขั้นตอนการร่ำรอบโรงพิธีกรรม อาจารย์ ที่เริ่มร่ำรอบแรก คือ การร่ำว่าเพื่ออัญเชิญครูบาอาจารย์ที่เป็นทั้งบรรพบุรุษ เทวดา ที่สถิตในจอมกรูให้รับรู้ว่ามีพิธีกรรมมะม่วงการไหว้ครูประจำปีเริ่มแล้ว โดยการร่ำรอบโรงพิธีกรรม สรุป การร่ำในตามขั้นตอนเป็นการร่ำเพื่อการบูชา เปิดงานเชิญครูบาอาจารย์ที่เป็นวิญญาณต่างๆ ให้รับรู้ว่ามีบัดนี้ได้มีการบูชาตามคติตามแบบความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรที่มีต่อพิธีกรรมมะม่วงจากการสัมภาษณ์ นายดำ สระแก้ว อธิบายถึงการร่ำรอบโรงพิธีกรรมเป็นการบูชาอีกแบบหนึ่งและเป็นการคารวะต่อเทพเทวดา การร่ำนี้จะร่ำไปเรื่อย ๆ ร่ำรอบโรงพิธีกรรมเพื่อการบูชาและเป็นการบูชา (ดำ สระแก้ว, 15 เมษายน 2563)

5. ขั้นตอนการทำนาย ที่ปรากฏในพิธีกรรมมะม่วงของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร การทำนายด้วยไขไก่ต้ม เป็นการทำนายที่ใช้กันมากของ

กลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นการทำนายผู้ปวยที่มีอาการหลักกว่าสิ่งที่ได้รับมา นั้นมีสิ่งใดมากระทำที่อาจเกิดจาก ผีทำ โดนคุณไสย ผิดของรักษา เป็นต้น การทำนายโดยลักษณะไข้ไข้ที่ต้มสุกแล้ว โดยปอกเปลือกไข่ออกแล้วทำนาย โดยอาจารย์ที่รู้ในศาสตร์การทำนายแล้วแจ้งออกมาเมื่อมีคนปวยให้ทำนาย ว่า กรณีนี้จะหายหรือไม่หาย ถ้าหายต้องทำอะไร แล้วที่เป็นจากอาการปวย นั้นเกิดจากสาเหตุอะไร เป็นต้น การทำนายด้วยคางไก่ เป็นการทำนายโดย แพร่หลายเป็นวงกว้างมาก การทำนาย คือ การต้มไก่ให้สุกทั้งตัว แล้วนำมา เข้าสู่พิธีกรรมมะม่วงตจนพิธีกรรมเสร็จหมดจะมีการทำนายไก่ต้มนี้ โดย อาจารย์จะเป็นผู้สวดก่อนการทำนาย แล้วให้คนเฒ่าคนแก่เป็นผู้ถอดคางไก่ ออกมาจากตัวไก่ โดยลักษณะการทำนายดังนี้ คางยาวเสมอกัน ทำนายว่า คนที่ปวยหรือเป็นอะไรก็ตาม จะหายดี มีชัย มีโชคลาภ ร่ำรวย ดีมาก เป็นที่ยินดี แม้นปวยปางตายก็หายขาดได้ คางยาวหนึ่งข้าง สั้นหนึ่งข้าง คนที่ปวยหายยากมากหรืออาจเป็นๆ หายๆ รักษาไม่หายขาดหรือทำการใด ไม่ค่อยได้ผลดีเท่าที่ควร คางไก่ไม่สมบูรณ์ มีลักษณะด้วน หัก หรือขาด การทำนายว่าคนที่ปวยจะไม่หาย ตายแน่นอน หรืออะไรก็ตามจะไม่หาย หรือถ้าไม่เช่นนั้นก็อาการหนัก หายยากมาก

6. การรื้อถอนโรงพิธี การรื้อถอนโรงพิธีกรรมมะม่วงให้เสร็จ เรียบร้อยภายหลังสิ้นสุดการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงแล้ว เป็นไปตามข้อกำหนดของพิธีกรรมใจมะม่วงเกี่ยวกับการปลูกสร้างและรื้อถอนโรงมะม่วง ที่เจ้าภาพจะต้องทำให้เสร็จสิ้นภายในวันประกอบพิธีกรรมเข้าทรง หรือถ้า ไม่เช่นนั้นจะเก็บไว้ประมาณ 3 วันหรือ 5 วันก็ได้ตามแต่สะดวกของเจ้าภาพ แต่โดยส่วนมากจะเก็บไว้ประมาณ 3 วันเท่านั้นก็จะรื้อถอนโรงพิธี

สรุป

ความเชื่อและพิธีกรรมมะม่วงตของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ และดวงวิญญาณ และเทพเจ้า โดยผ่านพิธีกรรมในรูปแบบ ขั้นตอน องค์ประกอบของชาวไทยเชื้อสายเขมร ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาตินี้มีการนับถือกันมาแต่โบราณ และมีการ สืบทอดมีอยู่สองลักษณะคือ (1) การสืบทอดโดยสายเลือดในแต่ละตระกูล ที่มีการนับถือมาแต่เดิม โดยผู้มีสืบต่อหลังจากบุคคลที่เข้าทรงนั้นได้ตาย ไปแล้ว (2) การสืบทอดโดยเกิดจากสาเหตุ ได้แก่ การเจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ ที่เกิดโดยวิธีการรักษาทุกแขนงแล้วแต่ไม่หาย จึงมีการจัดพิธีกรรมมะม่วงตเพื่อ การหาสาเหตุที่เรียกว่า ไบล เป็นการสืบหาสาเหตุที่เกิดเมื่อรู้สาเหตุว่ามีสิ่ง เหนือธรรมชาติจะมาขออาศัยอยู่ด้วยให้ทำพิธีรับแล้วจะหายจากอาการเจ็บ ป่วย โดยสาเหตุทั้งสองเป็นเหตุให้มีความเชื่อในพิธีกรรมเหล่านี้อยู่ และผู้ที่ สืบทอดเองก็มีสาเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วแต่กรณี เมื่อมีความเชื่อดังกล่าวจึง มีพิธีกรรมเกิดขึ้น คือ พิธีกรรมในวาระต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมประจำปีไว้ครุ พิธีกรรมเลี้ยงสังเวชของรักษา และพิธีกรรมเข้าทรงเพื่อการขอทำนาย รักษา การพยากรณ์ และขอความคุ้มครอง ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ กลุ่ม ชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ จะให้ความสำคัญมาก เมื่อถึงวาระดังกล่าวที่ต้องจัดพิธีกรรมขึ้นตามแต่ละสาเหตุที่จะมีการจัด ประกอบพิธีกรรม

พิธีกรรมมะม่วงตและมีมาแต่โบราณ ไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้น เมื่อใด จุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมนี้เป็นวิธีการหนึ่งในการสืบ หาสาเหตุที่เกิดขึ้นและเพื่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วยโดยเฉพาะกลุ่มเครือญาติ บรรดาลูกศิษย์ ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมร เชื่อว่าอำนาจสิ่ง เหนือธรรมชาติสามารถให้คุณให้โทษได้โดยเฉพาะภูตผีวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายไปวิญญาณยังมีความสัมพันธ์อยู่กับครอบครัว

มีหน้าที่คอยปกป้องรักษาให้บุคคลในครอบครัวมีความสุข แต่หากบุคคลในครอบครัวกระทำผิด ข้อกำหนดของครอบครัวหรือสังคมจะลงโทษโดยทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ ดังนั้น การเจ็บป่วยจึงมีมูลเหตุพื้นฐานที่เกิดจากการกระทำของดวงวิญญาณ ซึ่งวิธีการรักษาผู้ป่วยให้หายนั้นต้องมีการหาสมมุติฐานสาเหตุที่เกิดขึ้นโดยวิธี หรือ โบล เพื่อหาสาเหตุที่เกิดขึ้น แล้วจึงหาทางรักษาต่อไป พิธีกรรมนี้จึงต้องประกอบขึ้นเพื่อเชิญผีบรรพบุรุษมาสอบถามสาเหตุแห่งการกระทำผิด และถามวิธีการรักษาผู้ป่วยให้หายเป็นปกติ พิธีกรรมมะม่วงัด มีองค์ประกอบที่สำคัญ มีแบบแผน มีการควบคุมด้วยครู อาจารย์ จะมีความชำนาญ ทั้งการจัดสถานที่ต้องสร้างปะรำพิธีกรรมตามหลักการและวิธีการตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการกำหนด วัน เดือน เวลา ที่มีความเชื่อว่าเป็นกาลที่ควรประกอบพิธีกรรมได้และเอื้ออำนวยด้วย ส่วนเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ บายศรี เครื่องดนตรี เครื่องสังเวย ทั้งอาหารหวานคาว น้ำหวาน ตลอดจนเครื่องดนตรี และญาติพี่น้องที่ต้องมาร่วมในพิธีกรรมทั้งหมด จากการวิเคราะห์บทบาทที่มีต่อสังคมกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร ไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญเพียงเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยเท่านั้น แต่มีบทบาทที่สำคัญคือส่งผลถึงความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในด้านอื่นๆ เช่น ในด้านการศึกษา เรื่องอาชีพ การฝีมือ ประวัติศาสตร์ การกิน การอยู่ การใช้ชีวิต ของชุมชน ครอบครัว ในด้านการรวมกลุ่มทำให้เกิดการติดต่อ การสื่อสาร เศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการค้า เครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้ในพิธีกรรม และการใช้จ่ายในการจัดพิธีกรรมขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมการแต่งกาย การกิน การอยู่และระบบเครือญาติ ผลทางอ้อมในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมรมีความเคารพและปฏิบัติตามผู้สูงอายุ ดังนั้น การรวมกลุ่มในพิธีกรรมจึงมีผลในการปกครองในระบบครอบครัว สังคมหมู่บ้านเป็นไปด้วยความสงบสุข เพราะสังคมได้กำหนดกฎเกณฑ์การปฏิบัติตนในสังคมให้สมาชิกปฏิบัติตามด้วย

รายการอ้างอิง

- มณฑุ แก่นเดียว (2548). แกะกร๊วะบองก๊อดพิธิกรรมว่าด้วยการสะเดาะเคราะห์
ของชาวเขมรและส่วย. *วารสารเมืองโบราณ* 2(1). 52-78.
- พระมหาทวีศักดิ์ ไกรบุตร. (2544). *ดิรัจฉานวิชา : ศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณคดี
และแนวปฏิบัติในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- พระครูปฐมสังฆการ (สุพรรณ วิฑฒโน.). (2556). *ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง
การต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการ
สะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์. ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.*
- ศิริพร สุเมธรัตน์. (2535). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์.
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.*
- วิลาสินี ศรีนุเคราะห์. (2543). *ปัจจัย : กรณีศึกษาพิธีการไหว้ครูเพื่อสืบทอด
พิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์.
สถาบันราชภัฏสุรินทร์ คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์.*
- นางเกตุ คัลลออ คุมมอ. (เจ้าพิธีกรรม). สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2563.
- นางมะลิ โพธิ์เงิน. (ผู้ร่วมพิธีกรรม). สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2563.
- นายบุญสา คลังฤทธิ์. (อาจารย์พิธีกรรม). สัมภาษณ์ 2 มีนาคม 2563.
- นางทองดา คลังฤทธิ์. (ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม). สัมภาษณ์ 15 กันยายน 2563.
- นางศรี ประทุมแก้ว. (ผู้จัดทำพิธีกรรมเข้าทรง). สัมภาษณ์ 1 มกราคม 2563.
- นายดำ สระแก้ว. (ปราชญ์ชาวบ้าน). สัมภาษณ์ 15 เมษายน 2563.

นางอวย จาบประโคน. (ผู้ร่วมพิธีกรรม). สัมภาษณ์ 5 กุมภาพันธ์ 2563.
พระธรรมโมลี. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์. สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2563.